

SUOMEN
TAITEILIJAJA
SEURA

Suomen
Kirjailijaliitto

Författareföreningen

14.9.2020
Kannanotto

Työn tulevaisuus on jo täällä: Sosiaaliturvauudistuksessa huomioitava taiteellisen työn erityispiirteet

Viimeistään koronakriisi on tehnyt näkyväksi vakavat puutteet taiteilijoiden sosiaaliturvassa. Yhteensä yli 4 000 taiteilijaa edustavat Suomen Taiteilijaseura, Suomen Kirjailijaliitto, Finlands svenska författareföreningen ja Suomen Säveltäjät ovat julkaisseet toimenpide-ehdotuksensa sosiaaliturvauudistukseen liittyen.

Suomessa työskentelee noin 200 000 itsensätyöllistäjää, jotka liikkuvat erilaisten työn tekemisen muotojen välillä. Monet taiteilijat, kuten kuvataiteilijat, kirjailijat ja säveltäjät, kuuluvat tähän joukkoon. Taiteilija saa yleensä toimeentulonsa monesta eri lähteestä: taideteosten myynnistä, tekijänoikeustuloista, erilaisista esiintymispalkkioista, apurahoista tai yrittäjänä saadusta tulosta. Osa taiteilijoista tekee myös muuta työtä taiteellisen työskentelyn ohella.

Vaihtelevat työtilanteet ja tulomuodot sopivat huonosti Suomen nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään, joka tunnistaa vain yrittäjän tai työsuhteessa olevan työntekijän. Ansioperusteista sosiaaliturvaa on vaikea kerryttää, ja tuloja myös jää kokonaan vakuuttamisen ulkopuolelle.

Sanna Marinin hallituksen sosiaaliturvan kokonaisuudistus on käynnistynyt keväällä 2020. Luovien alojen itsensätyöllistäjien näkökulmasta on keskeistä, että seuraavat hallitusohjelmaan kirjatut uudistustavoitteet toteutuvat:

- Helpotetaan palkkatyön, yrittäjyyden ja muiden tulomuotojen yhteensovittamista sosiaaliturvassa, eritoten työttömyysetuuksien osalta.
- Jatketaan yhdistelmävakuutuksen kehittämistä sosiaaliturvan uudistamisessa.
- Selvitetään vaihtoehtoja yrittäjien sosiaali- ja eläketurvan parantamiseen.

Toimenpide-ehdotuksemme:

1. Taiteilijoiden ansioperusteista sosiaaliturvaa (eläke, sairauspäiväraha ja vanhempainpäivärahat) on vakuutettava yhdessä järjestelmässä

Ongelmat:

Taiteilijoiden työtä vakuutetaan hajautetusti useassa järjestelmässä (MYEL, YEL, TyEL), mikä johtaa siihen, että eläkettä kertyy taiteilijoille heikosti. Myös työuran aikainen, eläkevakuuttamiseen sidottu ansioperusteinen sosiaaliturva, kuten vanhempainpäivärahat ja sairauspäiväraha, jää puutteelliseksi.

Hajanainen järjestelmä johtaa siihen, että ansiosidonnaista sosiaaliturvaa ei kerry taiteilijalle tämän todellisten kokonaisansioiden tai työssäolon mukaan. Tuloja jää myös kokonaan vakuuttamisen ulkopuolelle: vain tietyn suuruiset apurahat ja työtulot ovat eläkevakuuttamisen piirissä.

Samalla, kun tuloja jää vakuuttamisen ulkopuolelle, syntyy tilanteita, joissa samaa työtä vakuutetaan kahdessa eri järjestelmässä. Taiteellinen työ, johon on saatu vähintään neljän kuukauden työskentelyyn tarkoitettu apuraha, vakuutetaan maatalousyrittäjien eläkevakuutuksella. Jos apurahalla tehdystä taiteellisesta työstä saadaan esimerkiksi myyntituloa tai tekijänoikeustuloa, kyseisen tulon voi vakuuttaa yrittäjien eläkevakuutuksella. Järjestely on vakuutuksen ottajalle kallis, sekava ja kohtuuton. Kaksinkertainen vakuuttaminen maksaa taiteilijalle paljon, mutta kertymä jää pieneksi.

Ratkaisut:

Eläkevakuuttaminen on tehtävä yksinkertaisemmaksi ja vaikuttavammaksi vakuuttamalla taiteilijoiden kaikki ei-työsuhteinen tulo Melassa maatalousyrittäjien eläkevakuutuksella. Järjestelmän yksinkertaistaminen tuo enemmän tuloja vakuuttamisen piiriin ja parantaa sekä eläkekertymää että samalla työuran aikaista ansioperusteista sosiaaliturvaa.

2. Taiteilijan työttömyysturvaa on kehitettävä

Ongelmat:

Työvoimapolitiittisten edellytysten arviointi ei taiteilijoiden kohdalla toteudu oikeudenmukaisesti eikä yhtenevästi. Taiteilijoiden työttömyyttä ei kaikissa tapauksissa tunnisteta, vaan työttömyysjakson aikana saadun pienenkin työkorvauksen seurauksena taiteilijan voidaan tulkita työllistäneen itsensä päätoimisesti yrittäjänä. Taiteilijoiden edellytykset saada työttömyysturvaa vaihtelevat työ- ja elinkeinotoimistojen ja yksittäisten virkailijoiden tulkinnoista riippuen. Käytäntöjen vakiintumattomuus aiheuttaa epätasa-arvoisia päätöksiä eikä turvaa yhdenmukaista kohtelua. Taiteilijoille tilanne aiheuttaa tulonmenetyksiä, ja viranomaistahoille, kuten Kelalle ja TE-toimistoille, ylimääräistä selvittelytarvetta.

Ansiosidonnainen työttömyysturva voi perustua vain joko työsuhteessa tai yrittäjänä saatuihin tuloihin, ei molempiin. Nykyinen työttömyysturvajärjestelmä ei tunnista taiteilijoiden työskentelyn monimuotoisuutta. Moni taiteilija ei pääse lainkaan yrittäjien työttömyyskassan jäseneksi, koska YEL-työtulo ei ole riittävän suuri. Taiteilijoille yleinen apurahalla työskentely ei myöskään kuulu vakuuttamisen piiriin eikä kerrytä työssäoloehtoaa.

Jos taiteilijalle maksetaan tekijänoikeustuloa tai -korvauksia työttömyyden aikana, ne vaikuttavat työttömyysetuuden **sovittelussa** etuutta alentavasti, vaikka tekijänoikeustuloon liittyvä työ olisi tosiasiallisesti tehty useita vuosia aiemmin. Tulo, jota useimmiten ei ole mahdollista vakuuttaa työttömyyden varalta, otetaan kuitenkin huomioon vähentävänä tekijänä etuutta määriteltäessä.

Ratkaisut:

Selkiytetään lainsäädäntöä ja yhtenäistetään käytäntöjä niin, että työvoimapolitiittisten edellytysten arviointi tapahtuu taiteilijoiden kohdalla yhdenmukaisesti ja ennakoitavasti. Osa-aikainen työllistyminen tulee aina olla kannattavaa ilman pelkoa siitä, että menettää etuuden kokonaan.

Muutetaan työttömyysturvalakia niin, että päivärahan työssäoloehto ja ansiosidonnaista työttömyysturvaa voi kerryttää yhdessä vakuutusjärjestelmässä – olipa kyse apurahatyöskentelystä, itsensä työllistämisestä tai palkkatyöstä.

Yhdistelmävakuutusmalli ratkaisisi useita sekä taiteilijoiden että laajemminkin itsensä työllistäjien työttömyysturvan puutteita. Yhdistelmävakuutusmallia luotaessa on huomioitava, että vakuutuksen hinnan ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan kerryttämisehtojen tulee olla kohtuulliset suhteessa taiteilijoiden vaihtelevaan tulotasoon. Suuret vakuutusmaksut, epäsäännölliset tulot ja korkealle asetetut kerryttämisehdot ovat osoittautuneet taiteilijoille haasteellisiksi myös maatalousyrittäjän eläkelain mukaisen apurahansaajan työeläkevakuuttamisen kohdalla. Samat syyt voivat käytännössä estää taiteilijoiden pääsemisen yhdistelmävakuutuksen piiriin.

Taiteilijoiden työttömyysturvaa edistäisi myös se, että työ- ja käyttökorvauksella työskentelevät taiteilijat, jotka tosiasiallisesti rinnastuvat palkansaajan asemaan, rinnastettaisiin työttömyysturvalaissa palkansaajiin. Pienyrittäjänä toimivien taiteilijoiden tulot jäävät myös pääsääntöisesti YEL-vakuutusvelvollisuuden alle, eikä heillä ole mahdollisuutta yrittäjäkassan jäsenyyteen.

Jatketaan perustulon tai vastaavan yleisturvamallin kehittämistä. Perustulon jatkokehittämisessä lähtökohdana tulee olla, että perustulo on vähintään peruspäivärahan tasoinen. Perustuloa ei voi pitää korvauksena taiteellisesta työstä.

Yksi osa ratkaisuja:

Sallitaan ammattitaidon ylläpitäminen taiteilijalle myös työttömyysjakson aikana ilman, että se johtaa työmarkkina-aseman muuttumiseen. TE-toimistojen soveltamiskäytäntöjä tulee yhtenäistää koskien työttömyysjakson aikana tapahtuvan ammattitaidon ylläpitämisen määrittelyä. Työ- ja elinkeinoministeriö on alkuvuoteen 2017 saakka antanut ohjeita niistä erityispiirteistä, jotka tulee huomioida ratkaistaessa taiteen- ja tieteentekijöiden työttömyysetuuden työvoimapolitiittisia edellytyksiä. Nämä ohjeistukset tulee ottaa uudelleen käyttöön.

Jätetään tekijänoikeustulot ja -korvaukset huomioimatta työttömyysetuuden sovittelussa siltä osin, kuin niitä maksetaan teoksesta, esityksestä tms., joka on tehty ennen työttömyyttä.

3. Valtion taiteilijaeläkkeitä on lisättävä

Ongelma

Myönnettävien taiteilijaeläkkeiden määrässä ei ole huomioitu taiteilijakunnan kasvua eikä suurten ikäluokkien tuloa eläkeikään. Vuonna 2019 hakijoista lähes 90 prosenttia jäi ilman taiteilijaeläkettä. Apurahojen eläkevakuuttaminen on ollut voimassa vasta runsaat 10 vuotta, ja kuten edellä todettiin, järjestelmä on hajanainen ja sen vaikuttavuus on huono. Siksi valtion myöntämä ylimääräinen taiteilijaeläke on välttämätön perusturvan muoto ikääntyneille taiteilijoille.

Ratkaisu

Taiteilijaeläkkeiden määrä tulee nostaa vähintään sataan myönnettävää eläkkeeseen vuodessa. Eläkkeiden määrän nostoa on esittänyt toistuvasti myös opetus- ja kulttuuriministeriö omassa talousarvioesityksessään.

Helsingissä 14.9.2020

Suomen Taiteilijaseura
Suomen Kirjailijaliitto
Finlands svenska författareförening
Suomen Säveltäjät

Lisätiedot:

Annikka Vähäsöyrinki
Toiminnanjohtaja, Suomen Taiteilijaseura
040 077 3105
[annukka.vahasoyrinki\(at\)artists.fi](mailto:annukka.vahasoyrinki(at)artists.fi)

Suvi Oinonen
Toiminnanjohtaja, Kirjailijaliitto
p. 040 5820 999
[suvi.oinonen\(at\)kirjailijaliitto.fi](mailto:suvi.oinonen(at)kirjailijaliitto.fi)

Johanna Sandberg
Verksamhetsledare, Finlands svenska författareförening rf
[johanna.sandberg\(at\)forfattarna.fi](mailto:johanna.sandberg(at)forfattarna.fi)
Tel.: 050 306 9008

Vappu Verronen
Toiminnanjohtaja, Suomen Säveltäjät
[vappu.verronen\(at\)composers.fi](mailto:vappu.verronen(at)composers.fi)
09 44 55 89